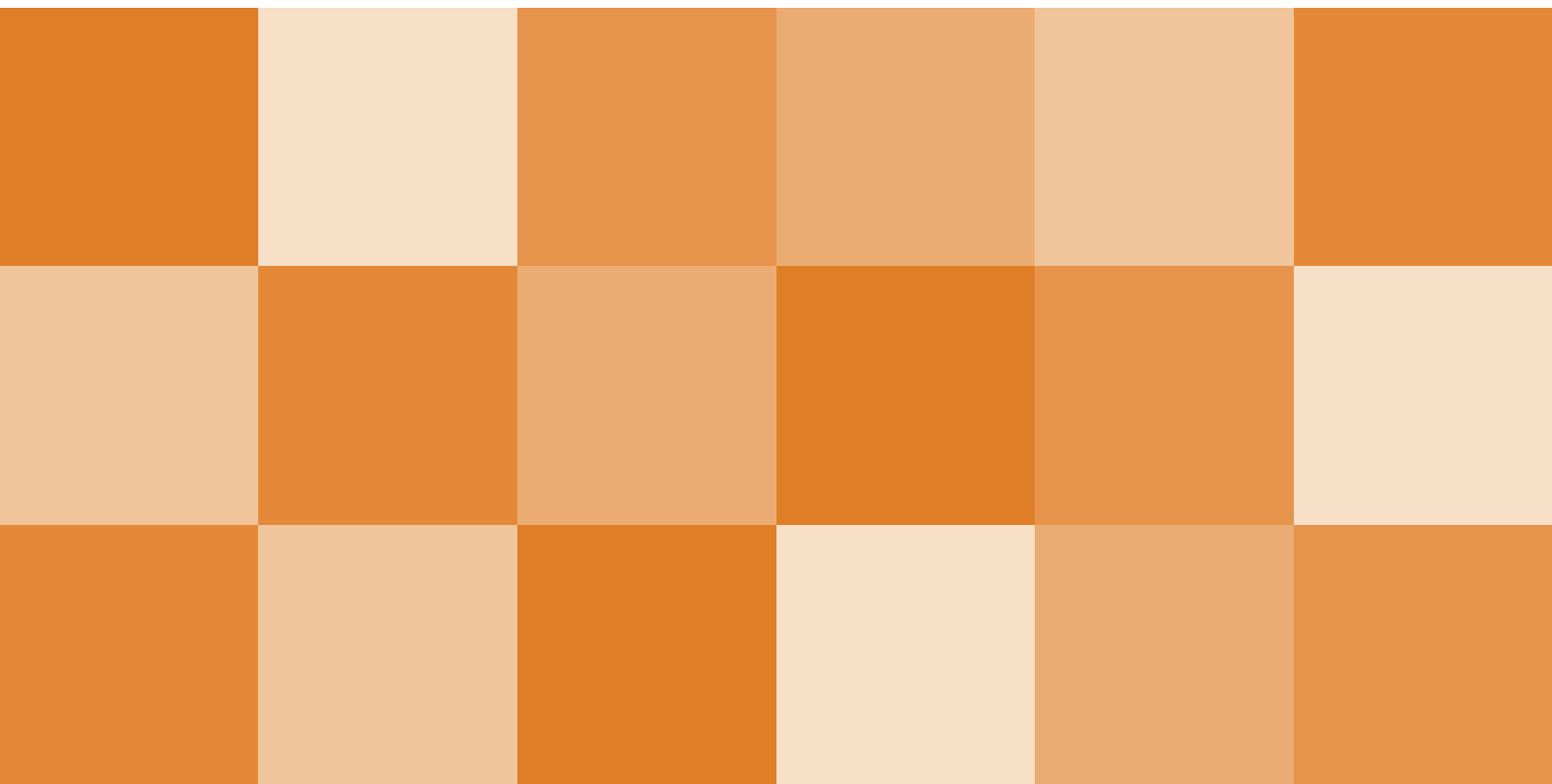


YOGYAKARTA PRINCIPERNA

Principer om tillämpning av det internationella skyddet av de mänskliga rättigheterna vad gäller sexuell läggning och könsidentitet



Den engelska versionen är bindande. Officiella översättningar är tillgängliga på arabiska, kinesiska, franska, ryska och spanska.

Yogyakartapinciperna har översatts och tryckts med medel från Regeringskansliet.

Layout: Svensk Information
Tryck: Edita Västra Aros, juli 2010

YOGYAKARTA PRINCIPERNA

Principer om tillämpning av det internationella
skyddet av de mänskliga rättigheterna vad
gäller sexuell läggning och könsidentitet

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Inledning.....	6
Ingress	8
PRINCIP 1. Rätten till allmänt åtnjutande av de mänskliga rättigheterna.....	10
PRINCIP 2. Rätten till likabehandling och icke-diskriminering.....	10
PRINCIP 3. Rätten till erkännande inför lagen	11
PRINCIP 4. Rätten till liv.....	12
PRINCIP 5. Rätten till personlig säkerhet	12
PRINCIP 6. Rätten till privatliv.....	12
PRINCIP 7. Rätten att inte utsättas för godtyckligt frihetsberövande	13
PRINCIP 8. Rätten till en rättvis rättegång.....	14
PRINCIP 9. Rätten till human behandling i häkte.....	14
PRINCIP 10. Rätten att inte utsättas för tortyr och grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning	15
PRINCIP 11. Rätten att skyddas mot alla former av utnyttjande av, försäljning av och handel med människor.....	16
PRINCIP 12. Rätten till arbete	16
PRINCIP 13. Rätten till social trygghet och till andra sociala skyddsåtgärder	17
PRINCIP 14. Rätten till en tillräcklig levnadsstandard	17
PRINCIP 15. Rätten till en lämplig bostad.....	17
PRINCIP 16. Rätten till utbildning	18
PRINCIP 17. Rätten till bästa uppnåeliga hälsa	19
PRINCIP 18. Skydd mot medicinskt utnyttjande	20
PRINCIP 19. Rätten till yttrandefrihet och åsiktsfrihet.....	20

PRINCIP 20. Rätten att delta i fredliga sammankomster och föreningsfrihet	21
PRINCIP 21. Rätten till åsiktsfrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet	22
PRINCIP 22. Rätten till fri rörlighet	22
PRINCIP 23. Rätten att söka asyl	22
PRINCIP 24. Rätten att bilda familj.....	23
PRINCIP 25. Rätten att delta i det offentliga livet.....	23
PRINCIP 26. Rätten att delta i kulturlivet.....	24
PRINCIP 27. Rätten att främja de mänskliga rättigheterna.....	24
PRINCIP 28. Rätten till effektiva rättsmedel och skadestånd.....	25
PRINCIP 29. Ansvarsskyldighet	26
Ytterligare rekommendationer	26
Undertecknare av Yogyakartapinciperna	28

INLEDNING TILL YOGYAKARTAPRINCIPERNA

Alla människor är födda fria och lika i värde och rättigheter. De mänskliga rättigheterna är universella, beroende av varandra, odelbara och ömsesidigt samverkande. Sexuell läggning¹ och könsidentitet² är en integrerad del av varje enskild persons värdighet och mänsklighet och får inte utgöra grunden för diskriminering eller övergrepp.

Det har gjorts många framsteg för att garantera att alla, oavsett sexuell läggning och könsidentitet, får den värdighet och respekt som alla människor har rätt till. I flera länder skyddas numera principerna om likabehandling och icke-diskriminering utan åtskillnad på grund av kön, sexuell läggning eller könsidentitet i lag och grundlag.

Trots detta utgör brott mot mänskliga rättigheter som riktas mot personer på grund av deras faktiska eller förmodade sexuella läggning eller könsidentitet ett globalt och fast förankrat mönster som ger anledning till stor oro. Dessa brott omfattar utomrättsliga avrättningar, tortyr och misshandel, sexuella övergrepp och våldtäkt, kränkning av privatlivet, godtyckligt fängslande, förvägrande av möjligheter till anställning och utbildning och allvarlig diskriminering när det gäller åtnjutande av andra mänskliga rättigheter. Dessa brott åtföljs ofta av erfarenheter av andra former av våld, hat, diskriminering och uteslutande, som t.ex. baseras på etnisk tillhörighet, ålder, religion, funktionshinder eller ekonomisk, social eller annan status.

Många länder och samhällen tvingar på enskilda personer normer i fråga om kön och sexuell läggning genom seder, lagstiftning eller våld och försöker kontrollera dessa personers upplevelse

av personliga relationer och hur de identifierar sig själva. Kontroll av sexualiteten utgör fortfarande en stor drivkraft bakom det fortsatta könsrelaterade våldet och ojämlikheten mellan könen.

I det internationella systemet har det gjorts stora framsteg i fråga om jämställdhet mellan könen och skydd mot våld i samhället, inom grupper och inom familjen. Dessutom bekräftas ländernas skyldighet att garantera ett effektivt skydd för alla människor mot diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet genom systemet för mänskliga rättigheter inom FN. Det internationella svaret på brott mot de mänskliga rättigheterna på grund av sexuell läggning och könsidentitet har dock varit splittrat och inkonsekvent.

För att ta itu med dessa brister krävs en enhetlig förståelse av det internationella skyddet för de mänskliga rättigheterna och dess tillämpning vad gäller sexuell läggning och könsidentitet. För att alla människor ska kunna tillerkännas de mänskliga rättigheterna utan diskriminerande åtskillnad är det nödvändigt att sammanhållet klargöra ländernas skyldigheter inom ramen för det befintliga skyddet för de mänskliga rättigheterna.

I syfte att skapa större klarhet och en mer sammanhållen syn på staters skyldigheter vad gäller skyddet för de mänskliga rättigheterna har Internationella juristkommissionen och *International Service for Human Rights* [internationella enheten för mänskliga rättigheter], på en koalition av människorättsorganisationers vägnar, åtagit sig att utveckla en uppsättning internationella rättsprinciper om tillämpning av internationell rätt när det gäller brott mot mänskliga rättigheter på

¹ Sexuell läggning ska avse varje enskild persons förmåga till känslomässig, kärleksfull och sexuell attraktion till och intim och sexuell förbindelse med enskilda personer av motsatt kön eller samma kön eller mer än ett kön.

² Könsidentitet ska avse den inre och individuella uppfattning som en enskild person har om sitt kön, som inte alltid överensstämmer med det kön man tillskrivits vid födseln, inklusive den personliga uppfattningen om kroppen (som kan omfatta en förändring av kroppens utseende eller funktion med hjälp av medicinska, kirurgiska eller andra medel, om detta är ett frivilligt val) och andra könsrelaterade uttrycksätt som t.ex. klädsel, språk och manér.

grund av sexuell läggning och könsidentitet, för att ge större klarhet och sammanhang till ländernas skyldigheter gällande mänskliga rättigheter.

En framstående grupp av experter på mänskliga rättigheter har utarbetat, utvecklat, diskuterat och finputsat dessa principer. Efter ett expertmöte vid Gadjah Mada universitetet i Yogyakarta, Indonesien, den 6–9 november 2006 antog 29 framstående experter från 25 länder, med olika bakgrund och sakkunskap inom området för mänskliga rättigheter, enhälligt *Yogyakartapinciperna om tillämpning av det internationella skyddet för de mänskliga rättigheterna vad gäller sexuell läggning och könsidentitet*.

Mötets ordförande, professor Michael O’Flaherty, har bidragit oerhört mycket till utarbetandet och revideringen av principerna. Hans engagemang och outtröttliga ansträngningar har varit av avgörande betydelse för det framgångsrika resultatet av denna process.

Yogyakartapinciperna behandlar en rad standarder inom skyddet för de mänskliga rättigheterna och dessas tillämpning i frågor om sexuell läggning och könsidentitet. I dessa principer fastställs ländernas huvudsakliga skyldighet att implementera mänskliga rättigheter. Varje princip

åtföljs av detaljerade rekommendationer till länderna. Experterna betonar emellertid också att alla aktörer har ansvar för att främja och skydda de mänskliga rättigheterna. Ytterligare rekommendationer riktas till andra aktörer, däribland FN:s system för de mänskliga rättigheterna, nationella institutioner för mänskliga rättigheter, media, icke-statliga organisationer och finansier.

Experterna är eniga om att Yogyakartapinciperna speglar gällande rätt vad avser frågor rörande sexuell läggning och könsidentitet inom det internationella skyddet för mänskliga rättigheter. De erkänner också ländernas rätt att åta sig ytterligare skyldigheter då det rättsliga skyddet för mänskliga rättigheter utvecklas.

Med Yogyakartapinciperna bekräftas bindande internationella standarder som alla länder måste uppfylla. De utgör ett löfte om en annorlunda framtid, där alla människor är födda fria och lika i värde och rättigheter, där denna värdefulla medfödda rätt kan infrias.

Sonia Onufer Corrêa
viceordförande

Vitit Muntarbhorn
viceordförande

VI, DEN INTERNATIONELLA EXPERTPANELEN FÖR MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER SAMT SEXUELL LÄGGNING OCH KÖNSIDENTITET

INGRESS

PÅMINNER om att alla människor är födda fria och lika i värde och rättigheter, att var och en är berättigad till åtnjutande av de mänskliga rättigheterna utan åtskillnad av något slag, som t.ex. ras, hudfärg, kön, språk, religion, politisk eller annan uppfattning, nationellt eller socialt ursprung, egendom, börd eller ställning i övrigt,

OROLIGA över att våld, trakasserier, diskriminering, uteslutning, stigmatisering och fördomar riktas mot personer i alla områden i världen på grund av deras sexuella läggning eller könsidentitet, att dessa erfarenheter åtföljs av diskriminering på grund av bl.a. kön, ras, ålder, religion, funktionshinder, hälsa och ekonomisk status och att den här sortens våld, trakasserier, diskriminering, uteslutning, stigmatisering och fördomar undergräver integriteten och värdigheten hos de personer som utsätts för dessa övergrepp, kan minska deras självkänsla och känsla av tillhörighet i samhället och leda till att många döljer eller undertrycker sin identitet och lever ett liv i rädsla och osynlighet,

MEDVETNA OM att människor också historiskt sett har upplevt sådana brott mot mänskliga rättigheter på grund av att de varit eller uppfattats som homosexuella eller bisexuella, på grund av deras sexuella handlingar tillsammans och i samförstånd med personer av samma kön, eller för att de har varit eller förmodats vara transsexuella, könsöverskridande eller intersexuella eller för att de tillhört en social grupp som i vissa samhällen identifieras efter sexuell läggning eller könsidentitet,

UPPFATTAR att "sexuell läggning" avser varje enskild persons förmåga till djupt känslomässig, kärleksfull och sexuell attraktion till och intim och sexuell relation med enskilda personer av motsatt kön eller samma kön eller mer än ett kön,

UPPFATTAR att "könsidentitet" avser var och ens djupt enskilda och individuella uppfattning av kön som kan eller inte kan överensstämma med det kön som tillskrivits vid födseln, inklusive den personliga uppfattningen om kroppen (som kan omfatta en frivilligt vald förändring av kroppens utseende eller funktion med hjälp av medicinska, kirurgiska eller andra medel) och andra könsrelaterade uttryckssätt som t.ex. klädsel, språk och manér,

KONSTATERAR att det internationella skyddet för de mänskliga rättigheterna bekräftar att alla människor, oavsett sexuell läggning och könsidentitet, har rätt att fullt ut åtnjuta samtliga mänskliga rättigheter, att tillämpning av befintliga mänskliga rättigheter bör beakta de särskilda situationer och erfarenheter som enskilda personer med olika sexuell läggning och könsidentitet har, att vid alla åtgärder som rör barn ska barnets intresse vara en primär angelägenhet och ett barn som kan forma egna åsikter har rätt att uttrycka dessa fritt, och att dessa åsikter beaktas i lämplig grad i enlighet med barnets ålder och mognad,

NOTERAR att det enligt det internationella skyddet för de mänskliga rättigheterna råder absolut förbud mot diskriminering i förhållande till rätten att fullt ut åtnjuta alla mänskliga rättigheter, medborgerliga, kulturella, ekonomiska, politiska och sociala, att respekten för sexuella rättigheter, sexuell läggning och könsidentitet är en integrerad del av förverkligandet av jämställdhet mellan män och kvinnor och att länder måste vidta åtgärder för att försöka undanröja fördomar och seder som baseras på tanken om ett köns underlägsenhet eller överlägsenhet eller på stereotypa roller för män och kvinnor, och noterar vidare att världssamfundet har erkänt alla människors rätt att fritt och ansvarsfullt besluta om frågor knutna till deras sexualitet, inklusive sexuell och reproduktiv hälsa, fritt från tvång, diskriminering och våld,

ERKÄNNER att det ligger ett betydelsefullt värde i att på ett systematiskt sätt ge uttryck åt det sätt på vilket det internationella skyddet för de mänskliga rättigheterna tillämpas på de liv och erfarenheter som personer med olika sexuell läggning och könsidentitet har,

BEKRÄFTAR att detta uttryck måste baseras på skyddet för mänskliga rättigheter så som det kommer till uttryck i nu gällande internationell rätt och att det kommer att behövas en regelbunden revidering för att beakta utvecklingen gällande rätten och dess tillämpning på de specifika liv och erfarenheter som enskilda personer med olika sexuell läggning och könsidentitet har i olika regioner och länder.

EFTER ETT EXPERTMÖTE I YOGYAKARTA, INDONESIEN, DEN 6–9 NOVEMBER 2006 ANTAS HÄRMED FÖLJANDE PRINCIPER:

■ PRINCIP 1

RÄTTEN TILL ETT ALLMÄNT ÅTNJUTANDE AV MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER

Alla människor är födda fria och lika i värde och rättigheter. Alla människor har, oavsett sexuell läggning och könsidentitet, rätt att i full utsträckning åtnjuta alla mänskliga rättigheter.

Länderna ska

- A. införliva principerna om de mänskliga rättigheternas universalitet, ömsesidiga samverkan, beroende och odelbarhet i sin nationella grundlag eller annan lämplig lagstiftning, och garantera det praktiska genomförandet av ett allmänt åtnjutande av de mänskliga rättigheterna,
- B. genomföra ändringar av lagstiftning, inklusive straffrätt, för att garantera dess överensstämmelse med det universella åtnjutandet av de mänskliga rättigheterna,
- C. genomföra program för utbildning och ökad medvetenhet i syfte att främja och stärka var och ens fulla åtnjutande av de mänskliga rättigheterna, oavsett sexuell läggning och könsidentitet,
- D. integrera inom statlig politik och beslutsfattande ett pluralistisk förhållningssätt, som erkänner och bekräftar den ömsesidiga samverkan och odelbarheten av alla aspekter av den mänskliga identiteten, inklusive sexuell läggning och könsidentitet.

■ PRINCIP 2

RÄTTEN TILL LIKABEHANDLING OCH ICKE-DISKRIMINERING

Var och en är berättigad att åtnjuta alla mänskliga rättigheter utan diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet. Var och en har rätt till likabehandling inför lagen och har rätt till lika skydd av lagen utan sådan diskriminering, oavsett om ett åtnjutande av en annan mänsklig rättighet också påverkas. All sådan diskriminering ska vara förbjuden enligt lag, och alla människor ska garanteras lika och effektivt skydd mot all sådan diskriminering.

Diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet omfattar all olik behandling, uteslutning, restriktioner och företräde på grund av sexuell läggning eller könsidentitet som syftar till eller får som effekt att likhet inför lagen eller lika skydd av lagen, eller erkännande, åtnjutande eller utövande på lika villkor av de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheter omintetgörs eller inskränks. Diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet kan, och så är ofta fallet, åtföljas av diskriminering på andra grunder, däribland kön, ras, ålder, religion, funktionshinder, hälsa och ekonomisk status.

Länderna ska

- A. införliva principerna om likabehandling och icke-diskriminering oavsett av sexuell läggning och könsidentitet i nationell grundlag eller annan lämplig lagstiftning, om de inte redan är införda i dessa, bland annat genom ändring och tolkning, och garantera ett effektivt förverkligande av dessa principer,

- B. avskaffa straffrättsliga regler och andra bestämmelser som förbjuder eller som i praktiken innebär ett förbud mot sexuellt umgänge i samförstånd mellan personer av samma kön som har uppnått den sexuella myndighetsåldern, och säkerställa att åldersgränser vad gäller sexuellt umgänge i samförstånd ska vara den samma för såväl homosexuella som heterosexuella relationer,
- C. vidta lämpliga lagstiftningsåtgärder och andra åtgärder för att förbjuda och undanröja diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet i det offentliga och i privatlivet,
- D. vidta lämpliga åtgärder för att se till att det görs tillräckliga framsteg för att alla människor oavsett sexuell läggning och könsidentitet, som grupp eller enskilda individer, ska garanteras lika åtnjutande och utövande av de mänskliga rättigheterna, varvid sådana åtgärder inte får betraktas som diskriminerande,
- E. vid all respons på diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet, ta hänsyn till det sätt på vilket sådan diskriminering kan sammanfalla med diskriminering på andra grunder,
- F. vidta alla lämpliga åtgärder, inklusive utbildnings- och fortbildningsprogram, i syfte att undanröja fördomsfulla eller diskriminerande attityder eller beteenden som är knutna till tanken på att en sexuell läggning eller könsöverskridande identitet eller uttryck skulle vara underlägset eller överlägset en annan.

■ PRINCIP 3

RÄTTEN TILL ERKÄNNANDE INFÖR LAGEN

Var och en har rätt att överallt erkännas som en person i lagens mening. Alla människor ska oavsett sexuell läggning och könsidentitet åtnjuta rättskapacitet i alla aspekter av livet. Varje enskild persons egendefinierade sexuella läggning

och könsidentitet utgör en integrerad del av personligheten och är en av de mest grundläggande aspekterna av självbestämmande, värdighet och frihet. Ingen ska tvingas genomgå medicinska processer, t.ex. könsbytesoperation, sterilisering eller hormonterapi, som ett krav för erkännande av könsidentitet i lagens mening. Ingen status, som t.ex. äktenskap eller föräldraskap, får åberopas för att hindra ett erkännande i lagens mening av en persons könsidentitet. Ingen får utsättas för påtryckningar att dölja, undertrycka eller förneka sin sexuella läggning eller könsidentitet.

Länderna ska

- A. se till att alla personer ges rättskapacitet i civilrättsliga frågor, utan diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet, och tillfälle att utöva denna kapacitet, t.ex. genom lika rätt att ingå avtal och att administrera, äga, förvärva (t.ex. genom arv), förvalta, åtnjuta och disponera egendom,
- B. vidta alla nödvändiga rättsliga, administrativa och andra åtgärder för att fullt ut respektera och i lagens mening erkänna varje enskild persons egendefinierade könsidentitet,
- C. vidta alla nödvändiga rättsliga, administrativa och andra åtgärder för att se till att det finns förfaranden i vilka alla identitetshandlingar som tillhandahålls av staten som anger en persons kön – inklusive födelseattester, pass, registreringsuppgifter om väljare och andra dokument – speglar personens i grunden egendefinierade könsidentitet,
- D. se till att sådana förfaranden är effektiva, rättvisa och icke-diskriminerande, och respekterar den berörda personens värdighet och privatliv,
- E. se till att ändringar i identitetshandlingar erkänns i alla sammanhang där identifiering eller uppdelning av personer efter kön krävs enligt lag eller enligt policy,
- F. genomföra riktade program för att tillhandahålla socialt stöd till alla personer som genomgår könsbyte.

■ PRINCIP 4

RÄTTEN TILL LIV

Var och en har rätt till liv. Ingen ska godtyckligt berövas livet, inklusive med hänvisning till skäl som rör sexuell läggning eller könsidentitet. Ingen person ska dömas till döden på grundval av sexuell umgänge som sker i samförstånd mellan personer som uppnått den sexuella myndighetsåldern, eller på grundval av sexuell läggning eller könsidentitet.

Länderna ska

- A. avskaffa alla former av brott som syftar till eller som leder till ett förbud mot sexuellt umgänge som utförs i samförstånd mellan personer av samma kön som uppnått den sexuella myndighetsåldern och, till dess att sådana bestämmelser har avskaffats, aldrig verkställa en dödsdom för någon person som döms enligt dessa,
- B. upphäva alla dödsdomar och frige alla personer som i nuläget väntar på att avrättas för brott som är knutna till sexuellt umgänge som sker i samförstånd mellan personer som uppnått den sexuella myndighetsåldern,
- C. upphöra med alla eventuella attacker som utförs med stöd av staten eller utan att staten ingriper mot personers liv på grund av sexuell läggning eller könsidentitet, och se till att alla sådana attacker utreds noggrant, oavsett om de utförs av statstjänstemän eller av en enskild individ eller grupp, och att förövarna åtalas, ställs inför rätta och döms till ett lämpligt straff, om tillräckliga bevis finns.

■ PRINCIP 5

RÄTTEN TILL PERSONLIG SÄKERHET

Var och en, oavsett sexuell läggning eller könsidentitet, har rätt till personlig säkerhet och till

skydd från staten mot våld och kroppsskador, oavsett om dessa tillfogas av statstjänstemän, en enskild individ eller en grupp.

Länderna ska

- A. vidta alla nödvändiga policy och andra åtgärder som krävs för att förhindra och ge skydd mot alla former av våld och trakasserier som har samband med sexuell läggning eller könsidentitet,
- B. vidta alla nödvändiga lagstiftningsåtgärder som krävs för att införa lämpliga straffrättsliga åtgärder mot våld, hot om våld, uppvigling till våld och härtill knutna trakasserier som baseras på en persons eller grupps sexuella läggning eller könsidentitet, i alla livssituationer, inklusive inom familjen,
- C. vidta alla nödvändiga lagstiftningsåtgärder, administrativa och andra åtgärder som krävs för att se till att offrets sexuella läggning eller könsidentitet inte framhålls för att rättfärdiga, ursäkta eller förminska sådant våld,
- D. se till att sådana våldsgärningar utreds noggrant och, om tillräckliga bevis finns, att förövarna åtalas, ställs inför rätta och döms till ett lämpligt straff och att offren tillhandahålls lämpliga rättsmedel och gottgörelse, inklusive skadestånd,
- E. genomföra kampanjer för ökad medvetenhet som riktar sig till allmänheten såväl som till faktiska och potentiella våldsförövare i syfte att bekämpa de fördomar som orsakar våld relaterat till sexuell läggning och könsidentitet.

■ PRINCIP 6

RÄTTEN TILL PRIVATLIV

Var och en, oavsett sexuell läggning eller könsidentitet, har rätt till åtnjutande av privatliv utan godtycklig eller olagligt ingripande, inklusive med avseende på deras familj, hem och korrespondens och till skydd mot olagliga angrepp

på deras heder och anseende. Rätten till privatliv inbegriper normalt valet att tillhandahålla eller inte tillhandahålla information om sin sexuella läggning eller könsidentitet och även beslut och val i fråga om både den egna kroppen och sexuellt umgänge som utförs i samförstånd mellan personer, samt andra relationer till andra människor.

Länderna ska

- A. vidta alla nödvändiga lagstiftnings-, administrativa och andra åtgärder för att garantera varje enskild persons rätt, oavsett sexuell läggning eller könsidentitet, till åtnjutande av privatliv, intima beslut och relationer till andra människor, inklusive sexuellt umgänge som utförs i samförstånd mellan personer som uppnått den sexuella myndighetsåldern, utan godtycklig ingripande,
- B. avskaffa alla lagar enligt vilka sexuellt umgänge som utförs i samförstånd mellan personer av samma kön som uppnått den sexuella myndighetsåldern är brottsligt, och se till att samma ålder för sådant sexuellt umgänge gäller för personer av samma kön och personer av olika kön,
- C. se till att straffrättsliga och andra regler med allmän giltighet inte tillämpas för att i praktiken kriminalisera sexuellt umgänge som utförs i samförstånd mellan personer av samma kön som har uppnått den sexuella myndighetsåldern,
- D. avskaffa alla lagar som förhindrar eller kriminaliserar uttryck av könsidentitet, inklusive genom klädsel, språk eller manér, eller som förvägrar enskilda individer möjlighet att förändra sina kroppar för att ge uttryck för sin könsidentitet,
- E. frige alla personer som är häktade i avvaktan på domstolsprövning eller på grund av fällande dom i brottmål om deras kvarhållande är knutet till sexuellt umgänge som utförts i samförstånd mellan personer som har uppnått den sexuella myndighetsåldern, eller har samband med könsidentitet,

- F. garantera var och ens rätt att i vanliga fall få välja när, till vem och hur man vill tillhandahålla information som rör deras sexuella läggning eller könsidentitet, och skydda alla personer från godtyckligt eller oönskat utlämnande av, eller hot om utlämnande av sådan information av andra.

■ PRINCIP 7

RÄTTEN ATT INTE UT-SÄTTAS FÖR GODTYCKLIGT FRIHETSBERÖVANDE

Ingen får utsättas för godtyckligt anhållande eller kvarhållande i häkte. Anhållande eller kvarhållande på grund av sexuell läggning eller könsidentitet är godtyckligt, vare sig det sker efter domstolsbeslut eller på annat sätt. Alla personer som befinner sig i häkte har, oavsett sexuell läggning och könsidentitet rätt, på grundval av likabehandlingsprincipen, att informeras om anledningen till anhållandet och grunden för anklagelsen, att omgående föras till en domstolstjänsteman samt rätt till ett domstolsprövning för beslut om huruvida kvarhållandet är lagenligt eller inte, oavsett om man har åtalats för något brott eller inte.

Länderna ska

- A. vidta alla lagstiftningsåtgärder, administrativa och andra åtgärder som krävs för att garantera att varken sexuell läggning eller könsidentitet under några omständigheter utgör grunden för ett anhållande eller kvarhållande i häkte, inklusive undanröjande av otydligt utformade straffrättsliga regler som inbjuder till diskriminerande tillämpning eller som på annat sätt ger utrymme för frihetsberövanden som grundas på fördomar,

- B. vidta alla lagstiftningsåtgärder, administrativa och andra åtgärder som krävs för att alla personer, oavsett sexuell läggning eller könsidentitet, som befinner sig i häkte ska ha rätt att, på grundval av likabehandlingsprincipen, informeras om anledningen till gripandet och vad man anklagas för, att omgående föras till en domstolstjänsteman samt ha rätt till ett domstolprövning för beslut om huruvida kvarhållandet är lagligt eller inte, oavsett om man har åtalats eller inte,
- C. genomföra utbildningsprogram och program för ökad medvetenhet för att utbilda polis och annan rättsvårdande personal om godtyckligheten när det gäller att anhålla och kvarhålla en person på grund av dennes sexuella läggning eller könsidentitet,
- D. upprätthålla korrekta och aktuella uppgifter om alla anhållanden och kvarhållanden, med angivelse av datum, plats och anledning till kvarhållandet, och garantera en oberoende tillsyn av alla frihetsberövanden av organ som har lämplig behörighet och utrustning för att identifiera anhållanden och kvarhållanden som kan ha motiverats av den berörda personens sexuella läggning eller könsidentitet.

■ PRINCIP 8

RÄTTEN TILL EN RÄTTVIS RÄTTEGÅNG

Var och en har rätt till en rättvis och offentlig förhandling vid en kompetent, oberoende och opartisk domstol vid prövning av hans eller hennes rättigheter och skyldigheter och av varje anklagelse om brott mot dem, utan fördomar eller diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet.

Länderna ska

- A. vidta alla de lagstiftningsåtgärder, administrativa och andra åtgärder som krävs för att förbjuda och undanröja fördomsfull behandling på grund av sexuell läggning eller könsidentitet i varje del av rättsprocessen, i civila och straffrättsliga förfaranden samt i alla andra rättsliga och administrativa förfaranden där rättigheter och skyldigheter fastställs, och se till att ingen persons trovärdighet eller anseende som part, vittne, advokat eller beslutsfattare ifrågasätts till följd av dennes sexuella läggning eller könsidentitet,
- B. vidta alla nödvändiga och rimliga åtgärder för att skydda personer från straffrättsliga eller civilrättsliga åtgärder som helt eller delvis motiveras av fördomar i fråga om sexuell läggning eller könsidentitet,
- C. genomföra utbildningsprogram och program för ökad medvetenhet för domare, domstolspersonal, åklagare, advokater och andra om det internationella skyddet för de mänskliga rättigheterna och principerna om likabehandling och icke-diskriminering, inklusive i relation till sexuell läggning och könsidentitet.

■ PRINCIP 9

RÄTTEN TILL HUMAN BEHANDLING UNDER FRIHETSBERÖVANDE

Var och en som är frihetsberövad ska behandlas human och med respekt för människans inneboende värdighet. Sexuell läggning och könsidentitet är en integrerad del av varje enskild persons värdighet.

Länderna ska

- A. se till att frihetsberövandet undviker ytterligare marginalisering av personer på grund av sexuell läggning eller könsidentitet eller utsätter dem för risk för våld, omild behandling eller fysiska, mentala eller sexuella övergrepp,

- B. tillhandahålla adekvat tillgång till medicinsk vård och rådgivning som är lämplig för de behov som personer i förvar har, med erkännande av alla eventuella behov hos personer på grund av sexuell läggning eller könsidentitet, inklusive i fråga om reproduktiv hälsa, tillgång till information om och terapi i anknytning till hiv/aids och tillgång till hormonterapi och annan terapi samt till behandlingar för könsbyte, när detta krävs,
- C. i möjligaste mån garantera att alla interner är delaktiga i beslut som rör vilken interneringsanstalt som är lämplig med hänsyn till deras sexuella läggning och könsidentitet,
- D. införa skyddsåtgärder för alla interner som är särskilt utsatta för våld eller trakasserier på grund av sin sexuella läggning, könsidentitet eller uttryck och, i den mån det är praktiskt rimligt, se till att sådana skyddsåtgärder inte omfattar större begränsning av deras rättigheter än vad som är fallet för övriga interner,
- E. se till att besök av partner, där sådana är tillåtna, beviljas på lika villkor för alla interner och häktade, oavsett partners könen,
- F. tillhandahålla oberoende övervakning av interneringsanläggningar av staten samt av icke-statliga organisationer, inklusive organisationer som arbetar inom området för sexuell läggning och könsidentitet,
- G. genomföra utbildningsprogram och program för ökad medvetenhet för fängelsepersonal och alla andra tjänstemän inom den offentliga och privata sektorn som är knutna till interneringsanläggningar om de mänskliga rättigheterna jämte principerna om likabehandling och icke-diskriminering, inklusive i förhållande till sexuell läggning och könsidentitet.

■ PRINCIP 10

RÄTTEN ATT INTE UTSÄTTAS FÖR TORTYR ELLER GRYM, OMÄNSKLIG ELLER FÖR- NEDRANDE BEHANDLING ELLER BESTRAFFNING

Var och en har rätt att inte utsättas för tortyr eller grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning, vilket även omfattar skäl som är knutna till sexuell läggning eller könsidentitet.

Länderna ska

- A. vidta alla de lagstiftningsåtgärder, administrativa och andra åtgärder som krävs för att förhindra och skydda från tortyr och grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning som begås av skäl som är knutna till offrets sexuella läggning eller könsidentitet, liksom incitament till sådana handlingar,
- B. vidta alla rimliga åtgärder för att identifiera offer för tortyr och grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning som begås av skäl som är knutna till sexuell läggning eller könsidentitet, och erbjuda lämpliga rättsmedel, inklusive gottgörelse och skadestånd och, i lämpliga fall, medicinskt och psykologiskt stöd,
- C. genomföra utbildningsprogram och program för ökad medvetenhet för polis, fängelsepersonal och alla andra tjänstemän inom den offentliga och privata sektorn som har möjlighet att begå eller förhindra sådana handlingar.

■ PRINCIP 11

RÄTTEN ATT SKYDDAS MOT ALLA FORMER AV UTNYTTJANDE AV, FÖR- SÄLJNING AV OCH HANDEL MED MÄNNISKOR

Var och en har rätt att skyddas mot människohandel, försäljning och alla former av utnyttjande inklusive, men inte begränsat till, sexuell utnyttjande på grund av faktisk eller förmodad sexuell läggning eller könsidentitet. Åtgärder som utformas för att förhindra människohandel ska beakta faktorer som ökar utsattheten, däribland olika former av ojämlikhet och diskriminering på grund av faktisk eller förmodad sexuell läggning eller könsidentitet eller uttryck för dessa eller andra identiteter. Sådana åtgärder får inte vara oförenliga med de mänskliga rättigheterna för personer som riskerar att bli föremål för människohandel.

Länderna ska

- A. vidta alla de lagstiftningsåtgärder, administrativa och andra åtgärder av förebyggande och skyddande natur som krävs när det gäller människohandel, försäljning och andra former av utnyttjande av människor inklusive, men inte begränsat till, sexuell utnyttjande, på grundval av faktisk eller förmodad sexuell läggning eller könsidentitet,
- B. se till att ingen sådan lagstiftning och inga sådana åtgärder kriminaliserar beteendet hos, stigmatiserar eller på annat sätt förvärrar det ogynnsamma läget för dem som utsätts för sådana handlingar,

- C. införa rättsliga och sociala åtgärder och utbildningsåtgärder, tjänster och program för att komma till rätta med faktorer som ökar utsattheten för människohandel, försäljning och alla former av utnyttjande, inklusive, men inte begränsat till, sexuell utnyttjande, på grund av faktisk eller förmodad sexuell läggning eller könsidentitet, inklusive faktorer som social utslagning, diskriminering, avvisande från familj eller kulturgemenskaper, bristande ekonomiskt oberoende, hemlöshet, diskriminerande sociala attityder som leder till dåligt självförtroende samt bristande skydd mot diskriminering i fråga om tillgång till bostad, husrum, sysselsättning och sociala tjänster.

■ PRINCIP 12

RÄTTEN TILL ARBETE

Var och en har rätt till ett anständigt och produktivt arbete, till rättvisa och tillfredställande arbetsförhållanden samt till skydd mot arbetslöshet, utan diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet.

Länderna ska

- A. vidta alla de lagstiftningsåtgärder, administrativa och andra åtgärder som krävs för att undanröja och förbjuda diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet inom offentlig och privat sysselsättning, också i förhållande till yrkesutbildning, rekrytering, befordran, avsked, anställningsvillkor och ersättning,
- B. undanröja all diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet för att garantera rättvis anställning och lika möjligheter till befordran på alla områden inom den offentliga sektorn, inklusive alla nivåer inom myndighetsservice och sysselsättning inom offentlig verksamhet, inbegripet tjänster inom polisväsendet och militären, och tillhandahålla lämpliga utbildningsprogram och program för ökad medvetenhet för att motverka diskriminerande attityder.

■ PRINCIP 13

RÄTTEN TILL SOCIAL TRYGGHET OCH TILL ANDRA SOCIALA SKYDDSSÅTGÄRDER

Var och en har rätt till social trygghet och andra sociala skyddsåtgärder utan att diskrimineras på grund av sexuell läggning eller könsidentitet.

Länderna ska

- A. vidta alla de lagstiftningsåtgärder, administrativa och andra åtgärder som krävs för att garantera lika tillgång, utan diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet, till social trygghet och andra sociala skyddsåtgärder, inklusive anställningsförmåner, sjukförsäkring och vård och hälsoförmåner (inklusive i samband med förändringar av kroppens utseende som är knutna till könsidentitet), annan socialförsäkring, familjeförmåner, begravningsbidrag, pensioner och förmåner i samband med förlust av stöd för maka/make eller partner till följd av sjukdom eller dödsfall,
- B. se till att barn inte blir föremål för någon form av diskriminering inom det sociala trygghets-systemet eller vid tillhandahållande av sociala förmåner eller socialbidrag på grund av den sexuella läggning eller könsidentitet som de eller en medlem i deras familj har,
- C. vidta alla de lagstiftningsåtgärder, administrativa och andra åtgärder som krävs för att garantera tillgång till strategier eller program för minskad fattigdom, utan diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet.

■ PRINCIP 14

RÄTTEN TILL EN TILLFREDSTÄLLANDE LEVNADSSTANDARD

Alla har rätt till en tillfredställande levnadsstandard, däribland tillräckligt med mat, rent dricksvatten, tillfredsställande sanitära förhållanden och klädsel och till fortsatt förbättrade levnadsförhållanden, utan diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet.

Länderna ska

- A. vidta alla de lagstiftningsåtgärder, administrativa och andra åtgärder som krävs för att garantera lika tillgång, utan diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet, till tillräckligt med mat, rent dricksvatten, tillfredsställande sanitära förhållanden och tillräcklig klädsel.

■ PRINCIP 15

RÄTTEN TILL EN LÄMPLIG BOSTAD

Alla har rätt till en lämplig bostad, inklusive skydd mot avhysning, utan att diskrimineras på grund av sexuell läggning eller könsidentitet.

Länderna ska

- A. vidta alla de lagstiftningsåtgärder, administrativa och andra åtgärder som krävs för att garantera anställningstrygghet och tillgång till ett beboeligt, tillgängligt, kulturellt lämpligt och säkert boende till rimligt pris, inklusive härbärgen och andra nödbostäder, utan diskriminering på grund av sexuell läggning, könsidentitet, civilstånd eller familjesituation,

- B. vidta alla de lagstiftningsåtgärder, administrativa och andra åtgärder som krävs för att förhindra genomförande av avhysningar som inte sker i enlighet med internationella åtaganden rörande de mänskliga rättigheterna, och se till att det finns tillgång till tillräckliga och effektiva rättsmedel och annan lämplig kompensation för alla personer som hävdar att det begåtts eller riskerar att begås ett brott mot rätten till skydd mot påtvingade avhysningar, inklusive rätten till vidarebosättning, som inbegriper rätten till en alternativ plats av bättre eller samma kvalitet och till en lämplig bostad, utan diskriminering på grund av sexuell läggning, könsidentitet, civilstånd eller familjesituation,
- C. garantera lika rättigheter till ägande av mark och hem samt arv utan diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet,
- D. etablera sociala program, inklusive stödprogram, för att komma till rätta med faktorer som är knutna till sexuell läggning eller könsidentitet som ökar utsattheten för hemlöshet, i synnerhet för barn och ungdomar, inklusive social utslagning, våld i hemmet eller andra former av våld, diskriminering, bristande ekonomiskt oberoende och avvisande från familj eller kulturgemenskaper, samt främja program för grannskapsstöd och säkerhet,
- E. tillhandahålla utbildningsprogram och program för ökad medvetenhet för att garantera att alla relevanta instanser är medvetna om och tar hänsyn till behoven hos de personer som drabbas av hemlöshet eller sociala nackdelar till följd av sexuell läggning eller könsidentitet.

■ PRINCIP 16

RÄTTEN TILL UTBILDNING

Var och en har rätt till utbildning utan diskriminering på grund av, och med beaktande av, sexuell läggning eller könsidentitet.

Länderna ska

- A. vidta alla de lagstiftningsåtgärder, administrativa och andra åtgärder som krävs för att garantera lika tillgång till utbildning och lika behandling av studenter, personal och lärare inom utbildningssystemet, utan diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet,
- B. se till att utbildningen är inriktad på att utveckla varje enskild students personlighet, talanger och mentala och fysiska förmåga till högsta potential, och att den svarar på behoven hos alla studenter oavsett sexuell läggning och könsidentitet,
- C. se till att utbildningen är inriktad på utvecklingen av respekt för mänskliga rättigheter och respekt för alla barns föräldrar och familjemedlemmar, kulturella identitet, språk och värderingar i en anda av förståelse, fred, tolerans och jämlikhet, med hänsyn till och respekt för olika sexuella läggningar och könsidentiteter,
- D. se till att utbildningsmetoder, läroplaner och resurser tjänar till att stärka förståelsen av och respekten för bl.a. olika sexuella läggningar och könsidentiteter, inklusive de särskilda behov som studenterna, deras föräldrar och de familjemedlemmar som påverkas av detta har,
- E. garantera att lagstiftning och politik tillhandahåller tillräckligt skydd för studenter, personal och lärare, oavsett sexuell läggning och könsidentitet, mot alla former av socialt uteslutande och våld i skolmiljön, inklusive mobbning och trakasserier,
- F. garantera att studenter som utsätts för sådant uteslutande eller våld inte marginaliseras eller segregeras i syfte att skydda dem, och att deras intressen identifieras och respekteras på ett deltagande sätt,

- G. vidta alla de lagstiftningsåtgärder, administrativa och andra åtgärder som krävs för att se till att disciplinen inom utbildningsinstitutioner administreras på ett sätt som är förenligt med mänsklig värdighet, utan diskriminering eller bestraffning på grund av en students sexuella läggning eller könsidentitet, eller uttryck för något av dessa,
- H. se till att alla har tillgång till möjligheter till och resurser för livslångt lärande utan att diskrimineras på grund av sexuell läggning eller könsidentitet, inklusive vuxna personer som redan har utsatts för sådana former av diskriminering inom utbildningssystemet.
- C. se till att inrättningar, varor och tjänster med anknytning till hälso- och sjukvård är utformade för att förbättra alla personers hälsa och uppfylla alla personers behov utan diskriminering på grund av, och med hänsyn till, sexuell läggning och könsidentitet, och att medicinska journaler behandlas konfidentiellt i detta avseende,
- D. utveckla och införliva program för hantering av diskriminering, fördomar och andra sociala faktorer som undergräver enskilda personers hälsa på grund av deras sexuella läggning eller könsidentitet,

■ PRINCIP 17

RÄTTEN TILL BÄSTA UPPNÅELIGA HÄLSA

Var och en har rätt till högsta uppnåeliga standard för fysisk och psykisk hälsa utan att diskrimineras på grund av sexuell läggning eller könsidentitet. Sexuell och reproduktiv hälsa är en grundläggande aspekt av denna rättighet.

Länderna ska

- A. vidta alla de lagstiftningsåtgärder, administrativa och andra åtgärder som krävs för att garantera rätten till högsta uppnåeliga standard för hälsa utan diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet,
- B. vidta alla de lagstiftningsåtgärder, administrativa och andra åtgärder som krävs för att se till att alla människor har tillgång till inrättningar, varor och tjänster med anknytning till hälso- och sjukvård, också i samband med sexuell och reproduktiv hälsa, och till de egna medicinska journalerna utan diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet,
- C. underlätta tillgång till kompetent, icke-diskriminerande behandling, vård och stöd för personer som vill genomgå en förändring av kroppens utseende som är knuten till könsbyte,
- H. se till att alla tillhandahållare av hälsovårdstjänster behandlar klienter och deras partner utan diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet, också när det gäller erkännande som närmaste anhörig,
- I. anta den politik och de utbildningsprogram som krävs för att personer som arbetar inom hälso- och sjukvårdssektorn ska kunna tillhandahålla högsta uppnåeliga standard inom hälso- och sjukvården för alla personer, med full respekt för varje enskild persons sexuella läggning och könsidentitet.

■ PRINCIP 18

SKYDD MOT MEDICINSKT UTNYTTJANDE

Ingen person får tvingas genomgå någon form av medicinsk eller psykologisk behandling, process eller prövning, eller vara instängd på en medicinsk inrättning på grund av sexuell läggning eller könsidentitet. Oaktat klassificeringar som indikerar motsatsen är en persons sexuella läggning eller könsidentitet inte en sjukdom i sig själv och ska inte behandlas, botas eller undertryckas.

Länderna ska

- A. vidta alla de lagstiftningsåtgärder, administrativa och andra åtgärder som krävs för att garantera ett fullständigt skydd mot skadlig medicinsk praxis som grundas på sexuell läggning eller könsidentitet, inklusive på grundval av stereotyper, vare sig dessa härleds ur kulturer eller annat, beträffande uppträdande, utseende eller uppfattningar om könsnormer,
- B. vidta alla de lagstiftningsåtgärder, administrativa och andra åtgärder som krävs för att garantera att inget barns kropp förändras oåterkalleligt genom medicinskt förfarande i ett försök att ge barnet en könsidentitet utan ett fullständigt, frivilligt och informerat samtycke från barnet i enlighet med barnets ålder och mognad och under vägledning av principen att man vid alla åtgärder som berör ett barn ska sätta barnets bästa i främsta rummet,
- C. inrätta en mekanism för skydd av barn som innebär att inget ska barn riskera, eller bli föremål för, medicinska övergrepp,
- D. garantera skydd för personer oavsett sexuell läggning eller könsidentitet mot oetiska eller ofrivilliga medicinska förfaranden eller forskningsprojekt, inklusive i samband med vaccin, behandlingar och mikrobicider mot hiv/aids eller andra sjukdomar,

- E. se över och ändra alla eventuella bestämmelser och program om finansiering av hälso- och sjukvård, inklusive sådana av utvecklingsfrämjande natur, som kan främja, underlätta eller på annat sätt möjliggöra sådana övergrepp,
- F. garantera att ingen medicinsk eller psykologisk behandling eller rådgivning uttryckligen eller underförstått behandlar en sexuell läggning eller könsidentitet som en sjukdom som ska behandlas, botas eller undertryckas.

■ PRINCIP 19

RÄTTEN TILL YTTRANDE- FRIHET OCH ÅSIKTSFRIHET

Var och en har rätt till yttrandefrihet och åsiktsfrihet, oavsett sexuell läggning och könsidentitet. Detta omfattar också uttryck av identitet och personlighet genom tal, uppträdande, klädsel, kroppsspråk, namnval och annat, liksom rätten att söka, ta emot och vidarebefordra information och idéer av alla slag, inklusive med avseende på de mänskliga rättigheterna, sexuell läggning och könsidentitet, med alla hjälpmedel och utan gränser.

Länderna ska

- A. vidta alla de lagstiftningsåtgärder, administrativa och andra åtgärder som krävs för att garantera att alla människor i full utsträckning får åtnjuta yttrande- och åsiktsfrihet med respekt för andra människors rättigheter och friheter, utan diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet, inklusive mottagande och vidarebefordran av information och idéer beträffande sexuell läggning och könsidentitet, samt befrämjande av lagstadgade rättigheter, publicering av material, radio- och tv-sändningar, organisering av och delaktighet i konferenser samt spridning av och tillgång till information om säkert sex,

- B. se till att den statligt reglerade medieproduktionen och organisationen är pluralistisk och icke-diskriminerande när det gäller frågor om sexuell läggning och könsidentitet och att rekrytering av personal och principer om befordran inom sådana organisationer är icke-diskriminerande i fråga om sexuell läggning och könsidentitet,
- C. vidta alla de lagstiftningsåtgärder, administrativa och andra åtgärder som krävs för att garantera att alla människor i full utsträckning får åtnjuta rätten att uttrycka identitet och personlighet, inklusive genom tal, uppträdande, klädsel, kroppsspråk, namnval och annat,
- D. se till att uppfattningen om allmän ordning, allmän sedlighet, folkhälsa och allmän säkerhet inte används för att på ett diskriminerande sätt begränsa utövande av yttrande- och åsiktsfrihet som bekräftar förekomsten av olika sexuell läggning eller könsidentitet,
- E. se till att utövande av yttrande- och uttrycksfrihet inte strider mot rättigheter och friheter för personer oavsett sexuell läggning eller könsidentitet,
- F. se till att alla människor, oavsett sexuell läggning och könsidentitet, har lika tillgång till information och idéer samt till delaktighet i den offentliga debatten.

■ PRINCIP 20

RÄTTEN TILL FREDLIGA MÖTEN OCH SAMMANSLUTNINGAR

Var och en har rätt till frihet i fråga om fredliga möten och sammanslutningar, också i syfte att genomföra fredliga demonstrationer, oavsett sexuell läggning och könsidentitet. Alla människor får, utan diskriminering, bilda sammanslutningar

som baseras på sexuell läggning eller könsidentitet, samt få dem erkända, och sammanslutningar som sprider information till eller om, underlättar kommunikation mellan, eller förespråkar rättigheter för personer oavsett sexuell läggning eller könsidentitet.

Länderna ska

- A. vidta alla de lagstiftningsåtgärder, administrativa och andra åtgärder som krävs för att garantera rätten att fredligt organisera sig, förenas och samlas kring och förespråka frågor om sexuell läggning och könsidentitet samt få rättsligt erkännande för sådana föreningar och grupper, utan diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet,
- B. framför allt se till att uppfattningen om allmän ordning, allmän sedlighet, folkhälsa och allmän säkerhet inte används för att begränsa utövande av rätten att delta i fredliga möten och sammanslutningar enbart på grund av att det bekräftar förekomsten av olika sexuell läggningar eller könsidentiteter,
- C. under inga omständigheter hindra utövandet av rätten att delta i fredliga möten och sammanslutningar av skäl som är knutna till sexuell läggning eller könsidentitet, och se till att tillhandahålla personer som utnyttjar denna rätt ett tillräckligt polisskydd och annat fysiskt skydd mot våld eller trakasserier,
- D. tillhandahålla utbildningsprogram och program för ökad medvetenhet till brottsbekämpande myndigheter och andra relevanta tjänstemän för att möjliggöra ett sådant skydd,
- E. se till att bestämmelser för utlämnande av information för frivilligorganisationer och grupper inte får diskriminerande följder i praktiken för sådana organisationer och grupper som hanterar frågor om sexuell läggning eller könsidentitet, eller för medlemmarna av dessa.

■ PRINCIP 21

RÄTTEN TILL TANKEFRIHET, SAMVETSFRIHET OCH RELIGIONSFRIHET

Var och en har rätt till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet, oavsett sexuell läggning och könsidentitet. Dessa rättigheter får inte åberopas av staten för att rättfärdiga lagar, politik eller praxis som leder till förvägran av lika skydd inför lagen eller för diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet.

Länderna ska

- A. vidta alla de lagstiftningsåtgärder, administrativa och andra åtgärder som krävs för att garantera alla människors rätt, oavsett sexuell läggning och könsidentitet, att ha och utöva en religiös eller icke-religiös tro, ensamma eller i förening med andra, att slippa inblandning i sin tro och att slippa påtvingas eller åläggas en tro,
- B. se till att alla uttryck, allt utövande och allt främjande av skilda åsikter och övertygelser när det gäller frågor som rör sexuell läggning eller könsidentitet inte sker på ett sätt som inte överensstämmer med de mänskliga rättigheterna.

■ PRINCIP 22

RÄTTEN TILL RÖRELSEFRIHET

Var och en som vistas lagligt i ett land har rätt att fritt förflytta sig och välja bostadsort inom landets gränser, oavsett sexuell läggning och könsidentitet. Sexuell läggning och könsidentitet får under inga omständigheter åberopas för att begränsa eller hindra en persons inresa i, utresa från eller återresa till eller från ett annat land, inklusive den berörda personens eget land.

Länderna ska

- A. vidta alla de lagstiftningsåtgärder, administrativa och andra åtgärder som krävs för att garantera rätten att fritt förflytta sig och bosätta sig oavsett sexuell läggning eller könsidentitet.

■ PRINCIP 23

RÄTTEN ATT SÖKA ASYL

Var och en har rätt att i andra länder söka och åtnjuta asyl från förföljelse, inklusive förföljelse som har samband med sexuell läggning eller könsidentitet. Ett land får inte förflytta, utvisa eller utlämna en person till ett land där denna person på goda grunder riskerar att bli utsatt för tortyr, förföljelse eller någon annan form av grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning på grund av sexuell läggning eller könsidentitet.

Länderna ska

- A. se över, ändra och anta lagstiftning för att garantera att en välgrundad risk för förföljelse på grund av sexuell läggning eller könsidentitet godtas som anledning till beviljande av flyktingstatus och asyl,
- B. se till att ingen politik eller praxis bidrar till att diskriminera asylsökande på grund av sexuell läggning eller könsidentitet,
- C. se till att ingen person förflyttas, utvisas eller utlämnas till ett land där denne på goda grunder riskerar att bli utsatt för tortyr, förföljelse eller någon annan form av grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning på grund av sin sexuella läggning eller könsidentitet.

■ PRINCIP 24

RÄTTEN ATT BILDA FAMILJ

Var och en har rätt att bilda familj, oavsett sexuell läggning och könsidentitet. Familjer är utformade på olika sätt. Ingen familj får diskrimineras på grund av någon familjemedlems sexuella läggning eller könsidentitet.

Länderna ska

- A. vidta alla de lagstiftningsåtgärder, administrativa och andra åtgärder som krävs för att garantera rätten att bilda familj, också genom tillgång till adoption eller konstgjord befruktning (inklusive insemination med donator), utan diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet,
- B. se till att all lagstiftning och politik erkänner olika familjeformer, inklusive sådana som inte definieras genom härkomst eller äktenskap, och vidta alla de lagstiftningsåtgärder, administrativa och andra åtgärder som krävs för att garantera att ingen familj får diskrimineras på grund av någon familjemedlems sexuella läggning eller könsidentitet, också med avseende på familjerelaterad social välfärd och andra allmänna förmåner, sysselsättning och invandring,
- C. vidta alla de lagstiftningsåtgärder, administrativa och andra åtgärder som krävs för att garantera att barnets bästa kommer i främsta rummet vid alla åtgärder eller beslut som rör ett barn, vare sig dessa vidtas eller fattas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ, och att barnets, en familjemedlems eller någon annan persons sexuella läggning eller könsidentitet inte betraktas som oförenlig med barnets bästa,
- D. se till att ett barn som kan forma egna åsikter får utöva rätten att uttrycka dessa åsikter fritt vid alla åtgärder och beslut som rör barn, och att sådana åsikter beaktas i lämplig grad i enlighet med barnets ålder och mognad,

- E. vidta alla de lagstiftningsåtgärder, administrativa och andra åtgärder som krävs för att garantera att alla eventuella rättigheter, förmåner, skyldigheter och fördelar som gifta par och registrerade partner av olika kön har gäller utan olika behandling för gifta par och registrerade partner av samma kön i länder som erkänner äktenskap eller registrerade partnerskap mellan personer av samma kön,
- F. vidta alla de lagstiftningsåtgärder, administrativa och andra åtgärder som krävs för att garantera att alla eventuella skyldigheter, rättigheter, förmåner och fördelar som ogifta partner av olika kön har gäller i utan olika behandling för ogifta partner av samma kön,
- G. se till att äktenskap och andra i lagens mening erkända partnerskap bara kan ingås med frivilligt och fullständigt samtycke från tilltänkta makar eller partner.

■ PRINCIP 25

RÄTTEN ATT DELTA I DET OFFENTLIGA LIVET

Alla medborgare har rätt att delta i genomförande av offentliga angelägenheter, inklusive att kandidera till förtroendeuppdrag, delta i utformning av politik som påverkar deras välfärd och ha lika tillgång till alla nivåer av offentliga tjänster och sysselsättning inom offentlig verksamhet, inbegripet tjänster inom polisväsendet och militären, utan diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet.

Länderna ska

- A. se över, ändra och anta lagstiftning för att garantera att alla människor i full utsträckning åtnjuter rätten att delta i det offentliga livet och i offentlig verksamhet, inklusive alla nivåer när det gäller myndighetservice och sysselsättning inom offentlig verksamhet, inbegripet tjänster inom polisväsendet och militären, utan diskriminering på grund av, och med full respekt för, enskilda personers sexuella läggning och könsidentitet,
- B. vidta alla lämpliga åtgärder för att undanröja sådana stereotyper och fördomar i fråga om sexuell läggning och könsidentitet som hindrar eller begränsar deltagande i det offentliga livet,
- C. garantera alla människors rätt att delta i utformningen av politik som påverkar deras välfärd, utan diskriminering på grund av, och med full respekt för, deras sexuella läggning och könsidentitet.

■ PRINCIP 26

RÄTTEN ATT DELTA I KULTURLIVET

Var och en har rätt att fritt delta i samhällets kulturella liv, oavsett sexuell läggning eller könsidentitet, och att genom delaktighet i kulturlivet ge uttryck för olika sexuella läggningar och könsidentiteter.

Länderna ska

- A. vidta alla de lagstiftningsåtgärder, administrativa och andra åtgärder som krävs för att garantera alla människors möjlighet till deltagande i kulturlivet oavsett, och med full respekt för, deras sexuella läggning och könsidentitet,

- B. främja dialog mellan och ömsesidig respekt bland förespråkare av olika kulturella grupper som finns i ett land, också bland grupper som har olika uppfattningar om frågor som rör sexuell läggning och könsidentitet, i enlighet med respekten för de mänskliga rättigheterna som det hänvisas till i dessa principer.

■ PRINCIP 27

RÄTTEN ATT FRÄMJA MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER

Var och en har rätt att, individuellt eller tillsammans med andra, främja skyddet och förverkligandet av de mänskliga rättigheterna på nationell och internationell nivå, utan diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet. Detta omfattar aktiviteter som avser att främja och skydda rättigheter för personer oavsett sexuell läggning eller könsidentitet liksom rätten att utveckla och diskutera nya normer för de mänskliga rättigheterna och förespråka ett godtagande av dessa.

Länderna ska

- A. vidta alla de lagstiftningsåtgärder, administrativa och andra åtgärder som krävs för att garantera en fördelaktig miljö för aktiviteter som syftar till att främja, skydda och förverkliga de mänskliga rättigheterna, inklusive rättigheter som är av betydelse för sexuell läggning och könsidentitet,
- B. vidta alla lämpliga åtgärder för att bekämpa aktiviteter och kampanjer riktade mot människorättsaktivister som arbetar med frågor som rör sexuell läggning och könsidentitet, samt sådana som är riktade mot människorättsaktivister på grund av deras sexuella läggning eller könsidentitet,

- C. se till att människorättsaktivister, oavsett sexuell läggning och könsidentitet och oavsett vilka människorätsfrågor de förespråkar, utan diskriminering åtnjuter tillgång till, delaktighet i och kommunikation med nationella och internationella människorättsorganisationer och organ,
- D. garantera skydd för människorättsaktivister som arbetar med frågor som rör sexuell läggning eller könsidentitet mot våld, hot, vedergällning, diskriminering i praktiken och i rättsligt avseende, påtryckning och andra godtyckliga åtgärder som begås av staten eller av icke-statliga aktörer som svar på deras människorättsverksamhet; skydd mot all sådan behandling på grund av sexuell läggning eller könsidentitet bör garanteras alla människorättsaktivister, vilken sorts frågor de än arbetar med,
- E. stödja erkännande och auktorisering av organisationer som främjar och skyddar de mänskliga rättigheterna för personer oavsett sexuell läggning eller könsidentitet på nationell och internationell nivå.

■ PRINCIP 28

RÄTTEN TILL EFFEKTIVA RÄTTSMEDEL OCH SKADESTÅND

Alla offer för brott mot de mänskliga rättigheterna, inklusive brott som baseras på sexuell läggning eller könsidentitet, har rätt till effektiva, tillräckliga och lämpliga rättsmedel. Åtgärder som vidtas i syfte att ge skadestånd till eller garantera tillräckliga framsteg för personer oavsett sexuell läggning eller könsidentitet är en integrerad del av rätten till effektiva rättsmedel och skadestånd.

Länderna ska

- A. etablera de rättsliga förfaranden som krävs, inklusive genom revidering av lagstiftning och politik, för att garantera att offer för brott mot de mänskliga rättigheterna på grund av sexuell läggning eller könsidentitet i full utsträckning har tillgång till ett fullständigt skadestånd genom ersättning, kompensation, gottgörelse, garanti för att brottet inte ska upprepas och/eller genom andra lämpliga medel,
- B. se till att kompensation drivs igenom och genomförs inom givna tidsramar,
- C. se till att effektiva institutioner och standarder för bestämmelserna om kompensation och upprättelse etableras, och att all personal är utbildad i frågor som rör brott mot de mänskliga rättigheterna som baseras på sexuell läggning eller könsidentitet,
- D. se till att alla personer har tillgång till all nödvändig information om förfaranden för ansökan om kompensation och upprättelse,
- E. se till att personer som inte har råd att utverka kompensation och upprättelse, och att alla andra eventuella hinder för att försäkra sig om upprättelse, ekonomiska eller andra, undanröjs,
- F. garantera utbildningsprogram och program för ökad medvetenhet, inklusive åtgärder som riktar sig till lärare och studenter på alla utbildningsnivåer, inom yrkesorganisationer och som kan tänkas kränka de mänskliga rättigheterna, för att främja respekt för och efterlevnad av internationella normer för de mänskliga rättigheterna i enlighet med dessa principer, och att motverka diskriminerande attityder som grundas på sexuell läggning eller könsidentitet.

■ PRINCIP 29

ANSVARSSKYLDIGHET

Alla personer vars mänskliga rättigheter kränks, inklusive de rättigheter som nämns i dessa principer, har rätt att ställa de direkt eller indirekt ansvariga för kränkningen, vare sig de är statstjänstemän eller inte, till svars för deras åtgärder på ett sätt som står i proportion till brottets grad. Det får inte råda straffrihet för personer som begått brott mot de mänskliga rättigheterna som är knutna till sexuell läggning eller könsidentitet.

Länderna ska

- A. införa lämpliga, tillgängliga och effektiva straffrättsliga, civilrättsliga, administrativa och andra förfaranden samt övervakningsmekanismer för att garantera att personer som begått brott mot de mänskliga rättigheterna som är knutna till sexuell läggning eller könsidentitet ställs till svars för dessa brott,
- B. se till att alla beskyllningar om brott som begåtts på grundval av offrets faktiska eller förmodade sexuella läggning eller könsidentitet, inklusive sådana brott som beskrivs i dessa principer, utreds omedelbart och noggrant, och att de som är ansvariga för dessa brott döms och ges lämpligt straff om tillräckliga bevis finns,
- C. etablera oberoende och effektiva institutioner och förfaranden för att övervaka utformningen och verkställandet av lagar och politik för att se till att diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet undanröjs,
- D. undanröja alla eventuella hinder för att personer som är ansvariga för brott mot de mänskliga rättigheterna på grund av sexuell läggning eller könsidentitet ska kunna ställas till svars.

YTTERLIGARE REKOMMENDATIONER

Alla samhällsmedborgare och medlemmar av världssamfundet har ett ansvar i fråga om att förverkliga de mänskliga rättigheterna. Därför rekommenderar vi att

- A. FN:s högkommissarie för mänskliga rättigheter stöder dessa principer, främjar ett genomförande av dem över hela världen och integrerar dem i arbetet vid Kontoret för FN:s högkommissarie för mänskliga rättigheter, även i fält,
- B. FN:s råd för mänskliga rättigheter stöder dessa principer och verkligen tar brott mot de mänskliga rättigheterna på grund av sexuell läggning eller könsidentitet i beaktande i syfte att främja alla länders efterlevnad av dessa principer,
- C. *United Nations Human Rights Special Procedures* [FN:s särskilda förfaranden för mänskliga rättigheter] ägnar vederbörlig uppmärksamhet åt brott mot de mänskliga rättigheterna på grund av sexuell läggning eller könsidentitet, och integrerar dessa principer i genomförandet av sina respektive mandat,
- D. FN:s ekonomiska och sociala råd erkänner och ackrediterar icke-statliga organisationer vars syfte är att främja och skydda de mänskliga rättigheterna för personer oavsett sexuell läggning eller könsidentitet, i enlighet med resolution 1996/31,
- E. FN:s fördragsorgan för de mänskliga rättigheterna integrerar dessa principer med kraft i genomförandet av sina respektive mandat, inklusive i sin rättspraxis och granskning av statliga rapporter och, där så är lämpligt, antar allmänna kommentarer eller andra förklarande texter om tillämpning av mänskliga rättigheter gällande personer oavsett sexuell läggning eller könsidentitet,

- F. Världshälsoorganisationen och FN:s aidsprogram (UNAIDS) utvecklar riktlinjer för bestämmelsen om tillräckliga hälsovårdstjänster och hälso- och sjukvård som uppfyller alla personers behov när det gäller deras sexuella läggning eller könsidentitet, med fullständig respekt för deras mänskliga rättigheter och värdighet,
- G. FN:s flyktingkommissarie integrerar dessa principer för att försöka skydda personer som upplever, eller på goda grunder befäras, förföljelse på grund av sexuell läggning eller könsidentitet och ser till att ingen människa diskrimineras på grund av sexuell läggning eller könsidentitet i förbindelse med mottagande av humanitärt bistånd eller andra tjänster, eller vid fastställande av flyktingstatus,
- H. regionala och subregionala mellanstatliga organisationer med engagemang för de mänskliga rättigheterna samt regionala organ för de mänskliga rättigheterna ser till att främjandet av dessa principer är integrerat i genomförandet av mandatet för deras olika människorättsmekanismer, förfaranden och andra arrangemang och initiativ,
- I. regionala människorättsdomstolar med kraft integrerar de principer som är relevanta för de fördrag om de mänskliga rättigheterna som de tolkar i samband med utvecklingen av rättspraxis om sexuell läggning och könsidentitet,
- J. icke-statliga organisationer som arbetar med de mänskliga rättigheterna på nationell, regional och internationell nivå främjar respekten för dessa principer inom ramen för sina särskilda mandat,
- K. människorättsorganisationer införlivar dessa principer i alla humanitära insatser och hjälpsatser och avhåller sig från att diskriminera personer på grund av sexuell läggning eller könsidentitet vid tillhandahållande av bistånd och andra tjänster,
- L. nationella människorättsinstitutioner främjar respekten för dessa principer genom statliga och icke-statliga aktörer, och integrerar främjande och skydd av de mänskliga rättigheterna i sitt arbete för personer oavsett sexuell läggning eller könsidentitet,
- M. yrkesorganisationer, inklusive sådana inom medicinsk rätt, straffrätt och civilrätt samt utbildningssektorer, ser över sin praxis och sina riktlinjer för att se till att de med kraft främjar ett genomförande av dessa principer,
- N. kommersiella organisationer erkänner och använder den viktiga roll de spelar för att både garantera respekt för dessa principer när det gäller deras egna anställda och främjar dessa principer nationellt och internationellt,
- O. massmedier undviker att använda stereotyper i förhållande till sexuell läggning och könsidentitet och främjar tolerans för och godtagande av olika sexuella läggningar och könsidentiteter samt ökar medvetenheten kring dessa frågor,
- P. statliga och privata bidragsgivare tillhandahåller ekonomiskt stöd till icke-statliga och andra organisationer för främjande och skydd av de mänskliga rättigheterna för personer oavsett sexuell läggning eller könsidentitet.

DESSA PRINCIPER OCH REKOMMENDATIONER speglar tillämpningen av det internationella skyddet av de mänskliga rättigheterna vad gäller sexuell läggning och könsidentitet, och inget i dessa principer får tolkas som en inskränkning eller begränsning av enskildas, oavsett sexuell läggning eller könsidentitet, rättigheter och friheter i enlighet med internationella, regionala eller nationella lagar och standarder.

BILAGA

UNDERTECKNARE AV YOGYAKARTAPRINCIPERNA

Philip Alston (Australien), FN:s särskilda rapportör om utomrättsliga, summariska eller godtyckliga avrättningar och professor i juridik på juridiska fakulteten vid New York University, USA

Maxim Anmeghichean (Moldavien), Internationella sammanslutningen för lesbiska och homosexuella, europeiska regionen

Mauro Cabral (Argentina), forskare vid Universidad Nacional de Córdoba, Argentina, Internationella kommissionen för homosexuellas mänskliga rättigheter

Edwin Cameron (Sydafrika), justitieråd, Högsta domstolen, Bloemfontein, Sydafrika

Sonia Onufer Corrêa (Brasilien), forskarassistent i den brasilianska tvärvetenskapliga aidsorganisationen (ABIA) och medordförande i *Sexuality Policy Watch* (medordförande vid expertmötet)

Yakin Ertürk (Turkiet), FN:s särskilda rapportör om våld mot kvinnor, professor, avdelningen för sociologi, Mellanösterns tekniska universitet, Ankara, Turkiet

Elizabeth Evatt (Australien), tidigare medlem i och ordförande för FN:s kommitté för avskaffande av diskriminering av kvinnor, tidigare medlem i FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna och ledamot i Internationella juristkommissionen

Paul Hunt (Nya Zeeland), FN:s särskilda rapportör om rätten till bästa uppnåeliga hälsa och professor, juridiska institutionen, Essex' universitet, Storbritannien

Asma Jahangir (Pakistan), ordförande, Pakistans människorättskommission

Maina Kiai (Kenya), ordförande, Kenyas nationella människorättskommission

Miloon Kothari (Indien), FN:s särskilda rapportör om rätten till en lämplig bostad

Judith Mesquita (Storbritannien), forskare, Centrum för de mänskliga rättigheterna, Essex' universitet, Storbritannien

Alice M. Miller (Förenta staterna), universitetslektor, *School of Public Health* [universitet med folkhälsoutbildning], en av ledarna för *Human Rights Program* [program för mänskliga rättigheter], Columbia University, USA

Sanji Mmasenono Monageng (Botswana), domare vid den nationella domstolen (Republiken Gambia), ledamot av Afrikanska kommissionen för de mänskliga rättigheterna och folket, ordförande för uppföljningskommittén för genomförande av Robben Island-riktlinjerna för förbud mot och förhindrande av tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (Afrikanska kommissionen för de mänskliga rättigheterna och folket)

Vitit Muntarbhorn (Thailand), FN:s särskilda rapportör om situationen för mänskliga rättigheter i Demokratiska folkrepubliken Korea och professor i juridik vid Chulalongkorn-universitetet, Thailand, (medordförande vid expertmötet)

Lawrence Mute (Kenya), ledamot av Kenyas nationella människorättskommission

Manfred Nowak (Österrike), FN:s särskilda rapportör om tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning, ledamot av Internationella juristkommissionen, professor i mänskliga rättigheter vid universitetet i Wien, Österrike och chef för Ludwig Boltzmann-institutet för mänskliga rättigheter

Ana Elena Obando Mendoza (Costa Rica), juridiskt ombud för kvinnor, försvarare av kvinnors mänskliga rättigheter och internationell rådgivare

Michael O'Flaherty (Irland), ledamot av FN:s kommission för mänskliga rättigheter och professor i tillämpade mänskliga rättigheter och meddirektör för *Human Rights Law Centre* [juridiskt centrum för mänskliga rättigheter] vid Nottinghamskas universitet, Storbritannien (föredragande för utvecklingen av Yogyakartaprinciperna)

Sunil Pant (Nepal), ordförande för Blue Diamond Society, Nepal

Dimitrina Petrova (Bulgarien), verkställande direktör, fonden för jämlikhet

Rudi Mohammed Rizki (Indonesien), FN:s särskilda rapportör om internationell solidaritet och universitetslektor och vice dekanus för vetenskapliga ärenden på juridiska fakulteten vid Padjadjaran-universitetet, Indonesien

Mary Robinson (Irland), grundare av *Realizing Rights: The Ethical Globalization Initiative* [verkställande av rättigheter: ett etiskt globaliseringsinitiativ] samt Irlands tidigare president och FN:s tidigare högkommissarie för mänskliga rättigheter

Nevena Vuckovic Sahovic (Serbien), medlem i FN:s kommitté för barnets rättigheter och ordförande för centret för barnets rättigheter, Belgrad, Serbien

Martin Scheinin (Finland), FN:s särskilda rapportör om mänskliga rättigheter och kampen mot terrorism, professor i konstitutionell och internationell rätt och rektor för institutionen för mänskliga rättigheter vid Åbo Akademi, Finland

Wan Yanhai (Kina), grundare av aktivistgruppen Aizhi och chef för Aizhixing-institutet för hälso-utbildning i Peking

Stephen Whittle (Storbritannien), professor i jämställdhetsrätt vid Manchester Metropolitan-universitetet, Storbritannien

Roman Wieruszewski (Polen), medlem i FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna och chef för Poznan-centret för mänskliga rättigheter, Polen

Robert Wintemute (Kanada och Storbritannien), professor i humanitär rätt på juridiska fakulteten vid King's College i London, Storbritannien

